

ICOMOS

EVROPSKI PRINCIPI KVALITETE za intervencije financirane sredstvima EU-a s potencijalnim efektom na kulturnu baštinu

Preporuke i kriteriji za odabir, novembar 2020

Sufinansirano sredstvima
Evropske unije kroz program
Kreativna Evropa

EVROPSKI PRINCIPI KVALITETE
za intervencije finansirane
sredstvima EU-a sa potencijalnim
efektom na kulturnu baštinu
Preporuke i kriteriji za odabir, novembar 2020

U okviru Evropske godine kulturne baštine 2018. i na zahtjev Evropske komisije, Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline (ICOMOS) izradilo je „*Evropske principe kvalitete za intervencije finansirane sredstvima EU-a s potencijalnim efektom na kulturnu baštinu*”. S naglaskom na arhitektonsko nasljeđe i kulturne pejzaže, bila je to jedna od deset vodećih inicijativa Evropske komisije s ciljem osiguranja trajnih efekata Evropske godine.

Iako je priznavanje kulturne baštine kao općeg dobra i odgovornosti preduslov kvalitete, ciljevi kvalitete moraju se uzeti u obzir u svakoj fazi procesa i životnog ciklusa, od osmišljavanja programa finansiranja do evaluacije na kraju projekta.

Evropski principi kvalitete koje je izradio ICOMOS objavljeni su i dostupni na: <https://openarchive.icomos.org/id/eprint/2882/>

U publikaciji je predloženo *40 glavnih preporuka uz skup kriterija za odabir* procjene kvalitete projekata s mogućim efektom na kulturnu baštinu. Isti se navode u nastavku dokumenta radi lakše dostupnosti i operativnosti. ICOMOS se nada da će, sa ovom zasebnom publikacijom, institucije EU-a, države članice i drugi imati koristan alat za osiguranje, pa čak i unapređenje kvalitete intervencija u području naše zajedničke baštine.

GLAVNE PREPORUKE

Principi i standardi

- 1 Svi akteri uključeni u očuvanje kulturne baštine trebali bi se pridržavati međunarodnih povelja i smjernica u oblasti kulturne baštine.
- 2 Tekstovi za utvrđivanje normi i smjernice povezane s kulturnom baštinom koje su izradili UNESCO, Vijeće Evrope, ICOMOS, GEN i druge nadležne organizacije trebali bi biti besplatno dostupni putem interneta i e-publikacija ili digitalnih alata.

Unapređivanje principa kvalitete

- 3 Kulturna dobra trebala bi se koristiti uz dužno poštovanje, kako bi se zaštitila njihova značenja i vrijednosti te kako bi postala inspiracija lokalnim zajednicama i zajednicama baštine te budućim generacijama.
- 4 Priznavanje kulturne baštine kao općeg dobra i odgovornosti trebalo bi biti predušlov kvalitete. Očuvanje kulturne baštine trebalo bi shvatiti kao dugoročno ulaganje u društvo.
- 5 Pri procjeni ukupnih troškova i koristi intervencije, potrebno je zaštititi kulturne vrijednosti i iste uzeti u obzir barem na ravnopravnoj osnovi s finansijskom vrijednošću.

Programiranje na nivou EU-a i pojedinačnih zemalja

- 6 Očuvanje kulturne baštine trebalo bi uključiti u izradu programa na nivou EU-a i pojedinačnih zemalja na ravnopravnoj osnovi s drugim ciljevima.
- 7 Programska aktivnost EU-a i finansiranje kulturne baštine trebali bi se temeljiti na pouzdanim istraživanjima i analizama.
- 8 Države članice trebale bi uključiti svoje domaće institucije/uprave kulturne baštine od početka faze programiranja/pregovora te u svim naknadnim fazama.
- 9 Uspješni programi i projekti na nivou zemlje i regionalnom nivou trebali bi biti dostupni kako bi EU mogla poticati razmjenu dobrih praksi među državama članicama.
- 10 Prioriteti za odabir projekata koji će se finansirati moraju biti u skladu s „*Evropskim principima kvalitete za intervencije finansirane sredstvima EU-a u okviru projekata s potencijalnim efektom na kulturnu baštinu*”, kao i efektom na kulturnu baštinu i strateškim politikama zaštite kulturne baštine te ih moraju odobriti nacionalne institucije/uprave kulturne baštine.

- 11 Trebalo bi razmotriti finansiranje manjih projekata, kao i postupak donošenja odluka u dvije faze za veće projekte.

Sažeci projekata i tenderi

- 12 Sažetci (*engl.* brief) i tenderi trebali bi ojačati pristup očuvanju u kojem su prijedlozi usklađeni s *kriterijima odabira* iz ovog dokumenta o *Principima kvalitete* kako bi se očuvala kulturna baština i povezane vrijednosti.
- 13 Sažeci i ponude bi trebali zahtijevati da se u prijedlozima poštuje autentičnost materijalnih i nematerijalnih aspekata te očuvanje kulturnog dobra.
- 14 U sažetcima i tenderima trebalo bi zahtijevati da se u prijedlozima utvrde direktni i indirektni intervencijski efekti na kulturnu baštinu kao dio analize rizika s mjerama ublažavanja. Njima bi se također trebalo zahtijevati da prijedlozi uključuju plan održavanja i očuvanja, dugoročni plan monitoringa te poslovni plan, posebno za velike projekte, te da se u njima objašnjavaju potencijalne koristi za javnost.

Izrada/dizajn

- 15 U prijedlozima projekata trebalo bi utvrditi na koji način su postojeći status, vrijednosti i uslovi kulturne baštine uključeni u izradu, uz navođenje obrazloženja za sve predložene intervencije. Trebalo bi uzeti u obzir utvrđivanje novih rizika, pitanja i mogućnosti u vezi s projektom i njegovim kontekstom.
- 16 Kod potrebe dodatnih elemenata ili prenamjene, projekat bi trebao osigurati ravnotežu, sklad i/ili kontrolisani dijalog između kulturne baštine i novih elemenata, uz poštovanje postojećih vrijednosti.
- 17 Kada se uzmu u obzir nove funkcije, iste bi trebale uvažavati i biti kompatibilne s lokalitetom baštine, odgovarati potrebama zajednice i biti održive.
- 18 Projekti i planiranje trebali bi prepoznati potrebu za kontinuiranim održavanjem i ojačati kapacitete lokalnih zajednica za brigu o svojoj baštini.
- 19 Projekti finansirani sredstvima EU-a trebali bi poštovati vrijednosti i temeljne ugovore EU-a. Rekonstrukcije se mogu finansirati samo u vanrednim okolnostima ako je projekat u skladu s *kriterijima za odabir* iz ovog dokumenta o *Principima kvalitete*.

Nabavke

- 20 Tokom javne nabavke radova od strane korisnika projekta trebalo bi uvesti sistem s dvije koverte za rangiranje tehničke ponude zasebno od finansijske, dajući prednost tehničkoj ponudi.

Implementacija

- 21 Faza implementacije treba se voditi *Principima kvalitete*.
- 22 Plan implementacije i upravljačka struktura projekta trebali bi biti jasno definisani i dogovoreni, čime bi se omogućilo korigovanje aktivnosti i učinkovito korištenje resursa. Trebalo bi koristiti kompatibilne materijale, kao i oprezne i adekvatno testirane tehnike, potkrijepljene naučnim podacima i dokazane iskustvom. Potrebno je uvrstiti odredbu za nepredviđene situacije za sve dodatne potrebe (npr. istraživanje, ispitivanje materijala).
- 23 Potrebno je uspostaviti posebne komunikacijske kanale među svim stranama uključenim u projekat. U tu bi svrhu mogao biti imenovan posebni predstavnik konzervatorskih radova.
- 24 Postupak implementacije trebalo bi u potpunosti dokumentovati i arhivirati te učiniti dostupnim za buduću upotrebu.

Monitoring i evaluacija

- 25 Nezavisna evaluacija na kraju projekta trebala bi se provoditi sa stručnjacima za baštinu i uključivati ispitivanje kulturnih, tehničkih, društvenih, ekonomskih i okolišnih ishoda te efekata na lokalne zajednice. Za male projekte s manjim budžetom trebalo bi razmotriti manje zahtjevan pristup evaluaciji. Neusklađenost s *Principima kvalitete* trebala bi posljedično dovesti do korektivnih mjera.
- 26 Monitoring treba provoditi u redovnim vremenskim razmacima. Dugoročna evaluacija u pogledu održivog upravljanja i održavanja trebala bi se provesti nakon razumnog vremenskog perioda, nakon završetka projekta.
- 27 U relevantnim fazama postupka trebalo bi osigurati odgovarajuće resurse za nezavisnu evaluaciju posebno kompetentnih stručnjaka za baštinu.

Upravljanje

- 28 Inicijative u oblasti baštine finansirane sredstvima EU-a trebale bi potpomoci učešće civilnog društva i zajednice.
- 29 Uredbe o fondovima trebale bi poticati finansiranje projekata povezanih s baštinom i prihvatiti njihove specifičnosti.

Procjena i ublažavanje rizika

- 30 Evropska komisija i države članice trebale bi istražiti i predložiti prilagođenu politiku upravljanja rizicima za projekte kulturne baštine i projekte sa efektima na kulturnu baštinu jer su sveobuhvatne procjene rizika ključne za uspjeh projekata kulturne baštine.

Istraživanje

- 31 Trebalo bi povećati tehničku, administrativnu i finansijsku podršku integrisanoj istraživačkoj politici i zajedničkom programiranju kulturne baštine u Evropi jer bi se time doprinijelo konceptualizaciji evropske dimenzije kulturne baštine. Trebalo bi provesti istraživanje o finansiranju intervencija kod kulturne baštine i njihovim efektima na kvalitetu. Izgradnja sinergija s drugim finansijskim programima EU-a mogla bi osigurati značajne društvene i ekonomske koristi.
- 32 Potrebno je izdvojiti finansiranje za provedbu istraživanja na makronivou (trendovi, efekti) i mikronivou (studije slučaja i usporedba dobrih praksi) kako bi se podržao proces programiranja na nivou EU-a te na nacionalnom i regionalnom nivou te kako bi se pružile potrebne osnovne informacije prije provođenja bilo kojeg projekta.
- 33 Trebalo bi razviti transdisciplinarne istraživačke programe i unaprijediti prijenos znanja iz područja društvenih i humanističkih nauka kako bi se obuhvatila istraživanja o participativnom planiranju, integrisanom upravljanju kulturnom baštinom i razvoju pametnih tehnoloških mjera. Istraživački programi EU-a trebali bi zahtijevati da rezultati istraživanja povezanih s baštinom budu dostupni stručnjacima u području baštine, prvenstveno upotrebom repozitorija otvorenog pristupa kao što je otvoreni arhiv ICOMOS-a.
- 34 Evropsko istraživanje o zaštiti kulturne baštine trebalo bi osigurati odgovarajuće instrumente finansiranja i za male projekte.
- 35 SoPHIA, društvena platforma Horizonta 2020. o procjeni efekata i kvaliteti intervencija u evropskom istorijskom okruženju i lokalitetima kulturne baštine trebala bi se temeljiti na rezultatima ovog dokumenta o *Principima kvalitete*.

Obrazovanje i osposobljavanje

- 36 Kursevi obrazovanja i osposobljavanja, inicijative i programi u sektoru kulturne baštine trebali bi biti u skladu s relevantnim tekstovima i smjernicama za utvrđivanje međunarodnih standarda u tom području te redovno ažurirati svoje planove i programe kako bi bili u korak s tehničkim razvojem i inovacijama.
- 37 U projektima kulturne baštine finansiranim sredstvima EU-a, potrebno je utvrditi odredbu za programe osposobljavanja u oblasti očuvanja ili usavršavanja, u okviru sažetka projekta i tenderske procedure, u mjeri u kojoj je to izvodljivo.
- 38 Uz redovno ažuriranje, informacijski sistem o najvažnijim evropskim institucijama i organizacijama za obrazovanje i osposobljavanje te njihovim kursovima, inicijativama i programima u sektoru kulturne baštine predstavljao bi koristan alat.

- 39** U svojim vodećim planovima i programima, institucije i inicijative za obrazovanje i/ili osposobljavanje onih koji će biti uključeni u pitanja očuvanja (kao što su urbanisti, inženjeri, arhitekti, pejzažni arhitekti, dizajneri interijera, zanatlije) trebale bi uključiti očuvanje (konzervaciju). Razumijevanje kulturne baštine trebalo bi biti dio svakog edukacijskog programa na svim nivoima.

Nagrađivanje kvalitete

- 40** Evropska komisija trebala bi ocijeniti mogućnosti utemeljenja posebne evropske nagrade za priznavanje kvalitete u intervencijama u području kulturne baštine financirane sredstvima EU-a, u sinergiji s postojećim programima i nagradama.

KRITERIJI ZA ODABIR ZA PROJEKTE SA POTENCIJALNIM EFEKTOM NA KULTURNU BAŠTINU

Naše okruženje koje se neprestano razvija sadrži brojne elemente kulturne baštine. Budući da je kulturna baština opće dobro koje nije obnovljivo niti zamjenjivo, te elemente treba njegovati. Kako bi se osiguralo da naša generacija može „vratiti ono što smo posudili“, utvrđeno je sljedećih sedam principa kvalitete i kriterija odabira za intervencije u području kulturne baštine:

1 TEMELJENOST NA ZNANJU	Provođenje istraživanja i anketa, prije svega
2 JAVNA KORIST	Imati na umu svoju odgovornost prema društvu
3 KOMPATIBILNOST	Očuvanje „duha lokaliteta“
4 PROPORCIONALNOST	Učiniti koliko je potrebno, u što manjoj mjeri
5 DOBRA PROSUDBA	Oslanjanje na vještine i iskustvo
6 ODRŽIVOST	Trajnost intervencije
7 DOBRO UPRAVLJANJE	Proces je dio uspjeha

Ovaj evaluacijski alat sastoji se od ključnih pitanja koja bi donositelji odluka trebali razmotriti pri procjeni kvalitete predloženih projekata s mogućim efektom na kulturnu baštinu te utvrđivanja jesu li takvi projekti vrijedni finansiranja sredstvima EU-a ili iz drugih izvora.

Postoje različite vrste projekata, mali i veliki, javni i privatni, skupi i manjih iznosa, s direktnim i indirektnim efektom na kulturnu baštinu. Principi kvalitete alata za evaluaciju utemeljena su na baštini i povezana s procesom te bi ih trebali ocijeniti donositelji odluka odgovorni za kulturnu baštinu i odgovorni za cjelokupni proces i finansije. Taj alat može biti koristan i civilnom društvu te lokalnim zajednicama i zajednicama baštine.

1 TEMELJENOST NA ZNANJU

Prvo provesti istraživanja i ankete

- Je li baština ugrožena ili joj je potreban hitan konzervatorski rad?
- Jesu li elementi baštine i okruženje istraženi i ispitani prije izrade sažetka projekta i prije osmišljavanja projekta?
- Jesu li utvrđeni svi relevantni elementi i značajke kulturne baštine? Jesu li njihova istorija, trenutno fizičko stanje i vrijednosti poznate i shvaćene? Ako nisu, planiraju li se mjere za njihovo dalje utvrđivanje?
- Je li provedena procjena utjecaja na kulturnu baštinu (HIA studija)? Ako jeste, jesu li je proveli nezavisni stručnjaci s vještinama u oblasti baštine? U slučajevima u kojima postoji više mogućnosti intervencije, jesu li sve te mogućnosti uzete u obzir u procjeni efekata na kulturnu baštinu?

2 JAVNA KORIST

Imajte na umu svoju odgovornost prema budućim generacijama

- Prepoznaje li se u projektu kulturna baština kao opće dobro i odgovornost?
- Je li projekat u potpunosti usklađen s relevantnim zakonodavstvom i propisima o baštini? Ili su za njegovo odobrenje potrebna izuzeća?
- Je li projekat nužan za očuvanje historijskog okruženja i njegove kulturne baštine za buduće generacije? U slučajevima u kojima se projektima uglavnom odgovara na potrebe koje se trenutačno percipiraju, a koje se mogu dalje razviti tokom vremena i time intervencije učiniti suvišnim, jesu li te intervencije potencijalno reverzibilne?
- Jesu li jasno prepoznati svi motivi i posebni interesi za projekat?
- Hoće li buduće generacije i dalje imati pristup cjelovitom bogatstvu historijskog okruženja i njegove kulturne baštine nakon predložene intervencije ili će se neke značajke izgubiti? U tom slučaju, je li taj gubitak opravdan javnom koristi i kako će ga buduće generacije percipirati/procijeniti?

3 KOMPATIBILNOST

Očuvanje duha lokaliteta

- Hoće li se predviđenim korištenjem poštovati značajke, arhitektonski sastav i relevantni elementi kulturne baštine?
- Poštuje li projekat istorijsko okruženje i njegovu kulturnu baštinu, u svojim veličinama, proporcijama, prostorima, značajkama i materijalima, kao i (prijašnjem) korištenju?
- Odgovara li projekat na potrebe ljudi u smislu kognitivne i fizičke pristupačnosti?
- Poštuju li se projektom nacionalni i međunarodni standardi i principi kulturne baštine?
- Hoće li se očuvati autentičnost kulturne baštine/pejzaža?

4 PROPORCIONALNOST

Učiniti koliko je potrebno, u što manjoj mjeri

- Je li predloženi projekat oprezan u svom pristupu, posebno u slučajevima u kojima su radovi nepovratni ili je znanje nedostatno ili trenutačno nedostupno?
- Je li projekat usmjeren na popravak i očuvanje, umjesto obimnije transformacije (tj. zamjene autentičnog materijala)? Je li projekat „pretjeran“ u smislu i radova i sredstava?
- Je li autentičnost očuvana, posebno ako projekat uključuje savremeni novi dizajn za (nove) namjene?
- Postoji li ravnoteža, sklad i/ili kontrolisani dijalog između kulturne baštine i novih elemenata?

5 DOBRA PROSUDBA

Oslanjanje na vještine i iskustvo

- Oslanja li se projekat na znanje iz svih relevantnih disciplina? Je li to rezultat kolektivnog i transdisciplinarnog promišljanja?
- Pokazuje li projekat razumijevanje kulturne baštine kod autora projekta, njihovu kreativnost za pronalaženje uravnoteženih rješenja, njihovo poznavanje materijala i posvećenost detaljima prilikom izrade projekata?
- Jesu li predložene tehničke intervencije dobro testirane? Mogu li se tehničke intervencije opisati kao najnovija dostignuća? Izbjegavaju li se tehnički pristupi s visokim rizicima i neizvjesnostima?
- Je li projekt svrsishodan i prilagođen određenoj kulturnoj baštini?
- Odražava li projekt nacionalne, regionalne i lokalne tradicije, standarde i specifičnosti?
- Jesu li mala i srednja poduzeća za očuvanje i izgradnju prihvatljiva za provedbu projekta?

6 ODRŽIVOST

Trajnost intervencije

- Kako će projekat utjecati na okoliš?
- Je li provedena nezavisna procjena utjecaja na okoliš? Jesu li zaključci uzeti u obzir u projektu?
- Jesu li lokalno stanovništvo i zajednice baštine uključeni u konsultacije i izradu projekta? Jesu li njihova razmatranja uzeta u obzir?
- Hoće li projekat uzeti u obzir buduće održavanje? Postoji li strategija održavanja (nakon projekta)?
- Postoji li dugoročna strategija za upravljanje kulturnom baštinom nakon implementacije projekta, posebno kod prijedloga prenamjene?

7 DOBRO UPRAVLJANJE

Proces je dio uspjeha

- Postoji li jasno razumijevanje koje stručnjake te lokalna i nacionalna tijela treba uključiti u svaki korak procesa?
- Je li procjena i ublažavanje rizika, uz stručnjake u području baštine, sastavni dio projekta?
- Hoće li se tokom i nakon implementacije projekta uspostaviti sistem monitoringa?
- Uključuje li projekat odgovarajuće odredbe za nepredviđene situacije i fleksibilnost u slučaju neočekivanih događaja ili otkrića?
- Uključuje li projekat osposobljavanje za očuvanje i upravljanje baštinom i promociju (širenje/razmjena) znanja?
- Je li projekat dio integrisane strategije održivog razvoja?

Evropska principi kvalitete za intervencije finansirane sredstvima EU-a sa potencijalnim efektima na kulturnu baštinu

Principe pripremila grupa stručnjaka u sastavu:

Elena Dimitrova (ICOMOS Bugarska),
Marie-Laure Lavenir (Međunarodni sekretarijat ICOMOS-a),
Paul McMahon (ICOMOS Irska),
Baiba Mūrniece (ICOMOS Latvija),
Stefano Francesco Musso (ICOMOS Italija – predsjedavajući),
Gergely Nagy (ICOMOS Mađarska)
Christoph Rauhut (ICOMOS Njemačka),
Grellan D. Rourke (Odbor ICOMOS-a),
Erminia Sciacchitano (Evropska komisija) i
Bénédicte Selfslagh (ICOMOS Belgija).

Podršku za prvo izdanje osigurali:

June Taboroff (ICOMOS Ujedinjeno Kraljevstvo) i
Maureen Thibault (Međunarodni sekretarijat ICOMOS-a), a za revidirano izdanje:
Grellan Rourke i Bénédicte Selfslagh (ur.),
Dominique Schneider i Florence Babics (ICOMOS Francuska) za francusku verziju, i
Lucile Smirnov (Međunarodni sekretarijat ICOMOS-a).

Podrška Evropske komisije izradi ove publikacije ne predstavlja prihvatanje sadržaja koji odražava isključivo stavove autora i Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakvo korištenje ovdje sadržanih informacija.

Izdavač: Međunarodni sekretarijat ICOMOS-a

Dizajn i izgled: Vanessa Paris

Fotografija, naslovna fotografija: Katedrala Notre-Dame de Paris, april 2019.

© David Bordes/DRAC Ile de France

Izdanje na bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku priredili:

Selma Đonlagić (prevoditeljica)

Elša Turkušić Jurić, Aida Murtić (Nacionalni komitet ICOMOS u Bosni i Hercegovini)

Siniša Šešum (UNESCO Kancelarija u Sarajevu Regionalnog biroa za nauku i kulturu u Evropi)

Uz podršku projekta “Culture for Creativity for the Western Balkans” (CC4WBs) finansiranog sredstvima Evropske Unije (napomena: EU logo se već nalazi na naslovnoj stranici)

ICOMOS

Međunarodno vijeće za spomenike i spomeničke cjeline

11 Rue du Séminaire de Conflans

94220 Charenton-le-Pont

Francuska

Tel: 33 (0)1 41 94 17 59

secretariat[at]icomos.org

www.icomos.org

ISBN 978-2-918086-91-8

© ICOMOS 2024

ICOMOS

icomos.org